Saken er den at de fleste nordmenn tror at en politiker enten kan gjøre hva som helst etter at han forlater posten, eller at alt er forbudt. Begge deler stemmer dårlig. Når man vil forstå karanteneregler, må man skille mellom hvilke roller som gjelder, hvilke registre som finnes, og hva som faktisk kreves av den enkelte. Og da er det verdt å starte med det som ofte overses: en statsråd og en stortingsrepresentant er ikke samme type offentlig ansatt, og reglene for dem er heller ikke bygget likt.

Har du lagt merke til hvor ofte debatten om politikeres biverv ender i en diskusjon om styrehonorarer i spillselskaper? Det er ingen tilfeldighet. Pengespill er et felt der staten både eier, regulerer og tjener penger, og der politikere fra nesten alle partier har sittet i eller nær styrer. Denne artikkelen går gjennom reglene, forklarer verktøyene vi har for å kontrollere dem, og peker på hvor skillet mellom politikk og næring blir uklart.

Tre roller, tre ulike regelsett

Det første man må forstå, er at karanteneregler handler om hva som skjer etter at et verv er avsluttet. Det er et annet spørsmål enn om man har lov til å ha verv samtidig. For de fleste i offentlig tjeneste finnes det altså to lag: regler for vervet mens man sitter, og regler for overgangen ut av vervet.

Grovt sett kan man skille mellom disse rollene:

- **Statsråder** er medlemmer av regjeringen. Deres forhold til karantene og biverv bygger på regjeringens egne retningslinjer og praksis, i tillegg til alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper om habilitet og inhabilitet.
- **Statssekretærer** og **politiske rådgivere** er ansatt i departementene uten å være folkevalgte. Her gjelder i praksis en tilsvarende tankegang, men med mindre synlighet og færre offentlige rutiner for å følge opp.
- **Stortingsrepresentanter** er folkevalgte og har ikke et tilsvarende karanteneregime etter avgang. Til gjengjeld har de en omfattende registreringsplikt for verv og økonomiske interesser, og de må vurdere habilitet i konkrete saker.

Forskjellen er viktig. En statsråd har makt over egne fagfelt og kan treffe vedtak som direkte påvirker selskaper de nylig kan ha jobbet for. En stortingsrepresentant stemmer over lover og budsjetter, men har ikke alltid den samme daglige myndighetsutøvelsen. Det betyr ikke at stortingsrepresentanter er uten ansvar, men det betyr at ansvaret løses på andre måter.

Merkelig nok er det de færreste som vet at den viktigste kontrollen med representantenes økonomiske bindinger ikke er en karantenelov, men en offentlig oppdatert registrering. Det er der jeg, etter 15 år i dette faget, alltid starter.

Verktøyene: Register og generalforsamlingsprotokoll

Journalistikk om politikk og næringsliv handler ofte om å lese kjedelige dokumenter. Det er ikke glamorøst, men det er der sannheten ligger. To verktøy skiller seg ut.

Stortingets register over verv og økonomiske interesser

Her skal stortingsrepresentantene oppgi verv, styreposisjoner, næringsinteresser og andre økonomiske bindinger som kan være relevante for vervet. Registeret er offentlig, og det er et av de viktigste åpenhetsverktøyene vi har. Problemet er at registreringen bygger på selvrapportering, og at formuleringene i oppføringene varierer mye. Noen oppgir styreverv med full tittel og selskap, andre nøyer seg med en generell beskrivelse. Den som leser registeret med skeptiske øyne, legger merke til hva som ikke står der.

Generalforsamlingsprotokoll

Der registeret forteller hva en politiker sier at han har, forteller generalforsamlingsprotokollen hva selskapet faktisk har vedtatt. Protokollen viser hvem som er valgt til styret, hvem som har fått godkjent honorar, og hvilke beslutninger som er tatt. Når et selskap er eid av staten, er dette ekstra interessant, fordi valg av styre og fastsettelse av godtgjørelse ofte skjer etter innstilling fra eieren. Da blir spørsmålet hvem som sitter på eiersiden, og hvem de har kontakt med.

Den enkle regelen er å sammenligne. Står et styremedlem i registeret, men ikke i protokollen? Eller omvendt? Slike avvik er ikke bevis for noe galt, men de er et godt utgangspunkt for spørsmål.

Enerettsmodellen og hvorfor partiene forsvarer den

For å forstå hvorfor styreverv i spillsektoren er så betent, må man forstå enerettsmodellen. Norge har i hovedsak et system der staten gir en monopollignende rett til å tilby visse pengespill, med Norsk Tipping som sentral aktør og Norsk Rikstoto knyttet til hesteveddemål. Argumentet fra regjering etter regjering har vært at et statlig monopol gir kontroll, begrenser spilleavhengighet og sikrer at overskudd går til gode formål som idrett, kultur og frivillighet.

Det er et legitimt argument, og jeg vil ikke avfeie det. Mange land har liknende ordninger, og det finnes gode fagmiljøer som mener at en god monopolmodell er bedre enn fri konkurranse på dette området. Men det er også her ordet «ansvarlig spillpolitikk» begynner å bli et skjold snarere enn et innhold. Når partiene snakker om ansvarlig spillpolitikk, bør spørsmålet alltid være: hvem tjener på at modellen opprettholdes, og hvem har vervene som gjør at de kan påvirke den?

Mitt irritasjonsmoment er ikke at partiene forsvarer modellen. Det er at de sjelden sier høyt at de har egne interesser i at den består, fordi de har folk i styrene. Det gjør debatten mindre ærlig enn den burde være.

Styrehonorarer i Norsk Tipping og Rikstoto

Styrehonorarer høres ofte uskyldig ut. Det er tross alt bare et møtehonorar og en årlig godtgjørelse. Men i praksis kan beløpene være betydelige, særlig når man ser dem over flere år og flere verv.

La oss ta et illustrerende eksempel. Tenk deg et styremedlem i et statseid selskap som mottar et årlig styrehonorar på **338 970 kroner**. Det er ikke en formue, men det er heller ikke småpenger for en person som samtidig har en fast stillingsrolle i politikken. Over fire år blir det over én million kroner, bare fra ett verv. Hvis personen i tillegg sitter i en fagkomité, et valgstyre eller et annet organ med relevans for samme bransje, har vi et mønster som fortjener oppmerksomhet.

Poenget er ikke at beløpet er ulovlig. Poenget er at beløpet er en økonomisk interesse, og at velgerne har rett til å vite om den finnes, hvor stor den er, og hvordan den kan påvirke beslutninger. Det er nettopp derfor registeret og protokollene er viktige.

Det vanlige feilgrepet: Styreverv er ikke automatisk ulovlig

Her må jeg være tydelig, fordi debatten ofte går over sin egen ende. Det er en vanlig feil å anta at et styreverv i et selskap i pengespillbransjen automatisk betyr at noe er ulovlig. Det gjør det ikke. Et styreverv kan være helt legitimt, både formelt og etisk, så lenge det er registrert, kjent for riktige organer og vurdert opp mot habilitetsreglene i de sakene der det er relevant.

Habilitet handler om konkrete saker. Spørsmålet er ikke «har denne personen et verv?», men «har denne personen en interesse i akkurat denne avgjørelsen?». En politiker kan ha et styreverv og likevel stemme om generelle lovspørsmål, men bør vurdere seg selv inhabil når en konkret sak direkte berører selskapet. Det er forskjellen mellom en generell interessekonflikt og en konkret inhabilitet.

Så når noen sier at en politiker «har styreverv i Norsk Tipping», er det en faktisk påstand som kan undersøkes. Men den er ikke i seg selv en anklage. Den er en åpning for å spørre videre.

Interessekonflikten mellom politikk og pengespillindustri

Der det blir krevende, er i grenselandet mellom det formelt lovlige og det som oppleves som urimelig. En politiker kan følge alle regler og likevel skape mistillit, fordi folk ser en sammenheng mellom verv, honorarer og politiske standpunkter. Tillit er ikke bare et spørsmål om regelverk. Det er også et spørsmål om hvordan ting ser ut.

Interessekonflikten oppstår særlig når tre ting faller sammen: politiske posisjoner som påvirker regelverket for bransjen, verv i selskaper som tjener på regelverket, og økonomisk avhengighet av disse vervene. Når alle tre er til stede, blir spørsmålet ikke lenger om den enkelte har gjort noe galt, men om systemet fungerer slik vi tror.

Her er en enkel sjekkliste jeg bruker når jeg vurderer en slik sak:

1. Er vervet registrert i Stortingets register, og stemmer opplysningene med protokollene?
2. Hvor stor er den økonomiske godtgjørelsen, og over hvor lang tid?
3. Har personen deltatt i saker som direkte berører selskapet?
4. Er det vurdert habilitet, og i så fall hva ble konklusjonen?
5. Finnes det en karanteneperiode eller tilsvarende avkjøling etter at personen forlot en relevant stilling?

Karantene for statsråder, statssekretærer og rådgivere: Hva bør skje videre?

For mange er karanteneloven, eller karantenereglene, det sentrale spørsmålet når man snakker om overgang fra politikk til næringsliv. Søkeordene folk gjerne googler, som karanteneloven statsråd statssekretær, karantenelov politisk rådgiver og karantenelov embetsfolk forklart, peker mot samme usikkerhet: hva gjelder egentlig, og for hvem?

Svaret er at reglene varierer. For statsråder og statssekretærer gjelder en kombinasjon av regjeringens retningslinjer og alminnelige krav til forsvarlig forvaltning. For politiske rådgivere og embetsfolk er bildet ofte enda mer fragmentert, og det er et område der offentligheten får mindre innsyn. Det er en svakhet. Når en tidligere statsråd idrettsmidler går inn i et selskap som tjener på regelverket hun nylig var med på å utforme, vil de fleste forvente at det finnes en tydelig avkjølingsperiode og en åpen vurdering. Ikke alle ganger er det like tydelig.

Mitt konkrete forslag er enkelt: gjør karantenereglene like forståelige for alle roller, publiser vurderingene offentlig, og krev at alle styreverv i selskaper med relevant regulatorisk påvirkning blir kommentert i forkant. Det vil ikke fjerne alle konflikter, men det vil gjøre dem synlige.

Konklusjon: Hold tre tanker i hodet

Hva skiller en statsråd fra en vanlig stortingsrepresentant i karanteneregler? Kort fortalt: rollen, makten og de formelle rutinene. En statsråd har sterkere forvaltningsmakt og bør derfor underlegges strengere karanteneforventninger. En stortingsrepresentant har en annen type ansvar, der åpenhet og registrering er hovedverktøyet. Begge rollene må vurderes i lys av habilitet og tillit.

Men husk tre ting. For det første er et styreverv ikke automatisk ulovlig. For det andre er registre og protokoller de beste verktøyene vi har for å se sammenhengene. For det tredje er ordet «ansvarlig spillpolitikk» ikke et svar, men et spørsmål. Den som bruker det, bør kunne forklare hvem som tjener, hvem som styrer, og hvem som eventuelt har en interesse i å holde systemet akkurat slik det er.